

Resumé

Dvě studie k počátkům českého národohospodářského tisku

Myšlenka na vydávání odborného hospodářského časopisu v Čechách vzešla z iniciativy Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách (založena 1833) a Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko (založen 1892). Obě instituce vstoupily ve druhé polovině roku 1893 v jednání s nakladatelem Edvardem Beaufortem, který měl vydávání periodika financovat. Rozhovory rychle probíhaly, a proto mohlo dojít již 18. ledna 1894 k podpisu smlouvy o vydávání Nových zpráv s podtitulem Časopis věnovaný zájmům národohospodářským a společenským. Redaktorem byl zvolen náměstek sekretáře Pražské obchodní komory František Čuhel. První číslo vyšlo 31. ledna 1894. Nejprve se zdálo, že o nový časopis je zájem, ale již ve druhé polovině roku 1894 došlo k finančním potížím, které vedly obě smluvní strany k uzavření nové smlouvy. Změna nastala i ve vedení redakce, kterou převzal Jan Josef Langner. Počátek roku 1895 však odhalil plnou hloubku finanční a organizační krize. Očekávané vylepšení úrovně listu, podpořené rozšířeným počtem stran a častějším vycházením, se neuskutečnilo. Časopis vycházel nepravidelně, odpadávali předplatitelé i spolupracovníci a také úprava, papír a tisk doznaly negativních proměn. Nechyběly ani stížnosti na adresu nakladatele Beauforta. V této situaci došlo k novým jednáním, která měla vést k odlišnému uspořádání smluvních vztahů. Jejich výsledkem bylo uzavření smlouvy s vydavatelskou firmou Jan Otto 30. listopadu 1895. Nakladatel Otto si za redaktora připravovaného Obzoru národohospodářského, jak se mělo periodikum nazývat, vybral mladého právníka Josefa Grubera. Ten se ujal neskutného úkolu nad očekávání dobře. Všem pochybovačům dokázal, že je možné dlouhodobě vydávat česky psaný odborný národohospodářský časopis na vysoké úrovni. Od počátku se sice potýkal s celou řadou potíží, z nichž nejvýraznější a současně nejzávažnější byly problémy finanční, ale i ty se mu nakonec – ve spolupráci s Jednotou pro povzbuzení průmyslu v Čechách a Ottovým nakladatelstvím – vždy podařilo překonat. Jejich řešení předpokládalo mnohé zásahy do struktury časopisu včetně omezení jeho rozsahu a přísné kontroly všech výdajů. Ani tato opatření by však nezachránila tento projekt před krachem, kdyby na pomoc nepřispěchali četní dárci. Mezi nimi je třeba na prvním místě jmenovat Českou akademii, která se stala dlouholetým sponzorem Obzoru národohospodářského. Mimořádná situace nastala po vypuknutí první světové války, kdy bylo vydávání listu zastaveno. Tehdy projevil Gruber spolu s nakladatelem Ottou skutečnou obratnost, když si navzdory původnímu zákazu vymohli obnovení redakční práce. Otázkou však zůstává, zdali dosažený souhlas příslušných úřadů nebyl vykoupen přílišnými ústupky cenzuře. K tomu se znovu objevil tíživý nedostatek peněz a také drasticky ubylo odběratelů. Ke konci roku 1916 se zdálo, že zánik časopisu je nevyhnutelný. Nadcházející týdny a měsíce to však nepotvrdily, a tak se podařilo překonat jednu z nejzávažnějších krizí v dosavadní existenci listu. Vznik samostatného československého státu

nastolil zcela novou realitu. Pro Obzor národohospodářský z ní vyplývaly některé zásadní změny. V první řadě se jednalo o zrušení cenzury. Potěšujícím faktem byl i nárůst předplatitelů. K negativním důsledkům války a poválečné hospodářské krize patřilo zdražení služeb i surovin potřebných k výrobě tištěných materiálů. Růst cen postupoval takovým tempem, že nepřímo vyvolal nejednu roztržku mezi Nakladatelstvem J. Otto na jedné straně a Jednotou průmyslovou na straně druhé. Přesto nikdy nedošlo k úplné rozluce, jelikož obě strany zavazovala dlouhá tradice i vyhlídky na lepší budoucnost. Konflikty pomáhal urovnávat také Gruber. Jeho příspěvek znamenal obvykle kompromisní řešení mezi krajně vyhocenými postoji. Když Gruber 3. května 1925 náhle zemřel, skončilo tím jeho třicetileté působení v periodiku, které mělo ve své době značný vliv na utváření teoretických východisek českého národního hospodářství. Vedení redakce po něm převzal profesor národního hospodářství na Českém vysokém učení technickém v Praze František Hodáč.

Zusammenfassung

Zu den Anfängen der tschechischen nationalökonomischen Presse

Die Idee, eine fachliche ökonomische Zeitschrift in Böhmen herauszugeben, ging aus der Initiative des Vereins für Anregen der Industrie in Böhmen (Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách, entstand 1833) und Ausfuhrvereins für Böhmen, Mähren und Schlesien (Vývozní spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko, entstand 1892) heraus. Beide Institutionen gingen 1893 in Handlungen mit Herausgeber Edvard Beaufort ein, der die Herausgabe des Periodikums finanzieren sollte. Die Besprechungen verliefen schnell, und deshalb konnte es schon am 18. Januar 1894 zur Unterzeichnung des Vertrags über die Herausgebung der Nové zprávy (Neue Nachrichten) mit dem Untertitel Časopis věnovaný zájmům národohospodářským a společenským (Zeitschrift für nationalökonomische und Gesellschaftsinteressen). Zum Redakteur wurde der Stellvertreter des Sekretärs der Prager Handelskammer František Čuhel gewählt. Die erste Nummer der Zeitschrift erschien am 31. Januar 1894. Zuerst schien es, dass es für die neue Zeitschrift großes Interesse war, aber schon in der zweiten Hälfte des Jahres 1894 kam es zu großen finanziellen Schwierigkeiten, die die beiden Vertragsparteien zur Abschließung eines neuen Vertrags führten. Eine Änderung erfolgte auch in der Führung der Redaktion, die von Jan Josef Langner übernommen wurde. Der Jahresanfang 1895 entdeckte die wirkliche Tiefe der Finanz- und Organisationskrisis. Die erwartete Verbesserung des Blattes, die durch höhere Anzahl von Seiten und durch häufigere Herausgabe unterstützt werden sollte, wurde nicht zur Tat. Die Zeitschrift erschien unregelmäßig, die Abonnenten und Mitarbeiter fielen ab und auch Form, Papier und Druck erfuhren negative Veränderungen. Es fehlten auch nicht die Beschwerden über den Verleger Beaufort. In dieser Situation kam es zu den neuen Handlungen, die zur neuen Bereinigung der Vertragsbeziehungen führen sollten. Deren Ergebnis wurde die Abschließung eines Vertrags mit der

Verlagsfirma Jan Otto am 30. November 1895. Der Verleger Otto erwählte den jungen Jurist Josef Gruber als Redakteur der geplanten Zeitschrift *Obzor národohospodářský* (Nationalökonomische Rundschau), wie das Periodikum auf neu heißen sollte. Er unterzog sich der neuen Aufgabe übererwartend gut. Er bewies allen Zweiflern, dass es möglich war, eine tschechisch geschriebene nationalökonomische Fachzeitschrift auf hohem Niveau herauszugeben. Vom Anfang an musste er sich zwar mit einer Reihe von Schwierigkeiten auseinandersetzen, davon die Finanzprobleme die markantesten und gravierendsten waren, aber es gelang ihm, sie im Ergebnis – in der Zusammenarbeit mit dem Verein für Anregen der Industrie in Böhmen und mit dem Otto-Verlag – zu überwinden. Deren Lösung nahm manche Eingriffe in die Struktur der Zeitschrift an, einschließlich der Beschränkung des Zeitschriftumfangs und der strengen Kontrolle der Ausgaben. Aber auch diese Maßnahmen hätten nicht gereicht, dieses Projekt vor der Pleite zu retten, wenn die zahlreichen Spender zur Hilfe nicht gekommen wären. In der ersten Reihe muss die Tschechische Akademie genannt werden, die zum langjährigen Sponsor der *Obzor národohospodářský* (Nationalökonomische Rundschau) wurde. Eine besondere Situation erfolgte nach dem Ausbruch des Ersten Weltkriegs, wann die Herausgabe der Zeitschrift eingestellt wurde. Damals erzeigte Gruber gemeinsam mit dem Verleger Otto faktische Courage, als sie trotz des Anfangsverbots die Erneuerung der Redaktionsarbeit erwirkten. Es ist aber die Frage, ob die gewonnene Bewilligung der zuständigen Behörden mit den übermäßigen Zugeständnissen der Zensur nicht war. Dazu kam wieder Mangel an Finanzen und es sank auch drastisch Anzahl von Abonnenten. Am Ende des Jahres 1916 schien es, dass Erlöschen der Zeitschrift unvermeidlich war. Die nächsten Wochen und Monate bestätigten es aber nicht, und so gelang es, eine der ernstesten Krisen in der bisherigen Existenz des Blattes zu überwinden. Die Entstehung des selbständigen tschechoslowakischen Staats errichtete eine ganz neue Realität. Für *Obzor národohospodářský* (Nationalökonomische Rundschau) flossen daraus einige grundsätzlichen Änderungen. In der ersten Reihe war es Aufhebung der Zensur. Begrüßenswert war auch das Anwachsen von Abonnenten. Zu den negativen Folgen des Kriegs und der wirtschaftlichen Nachkriegskrise gehörte auch die Verteuerung von Diensten und des zur Produktion der Presse nötigen Materials. Der Anwachs von Preisen stieg so schnell, dass er indirekt nicht bloß einmal einen Konflikt zwischen J.-Otto-Verlag und Industrieverein (*Jednota průmyslová*) hervorrief. Trotzdem kam es nie zur absoluten Trennung, weil es beide Seiten lange Tradition und die Aussichten auf die bessere Zukunft verpflichteten. Diese Konflikte half auch Gruber zu schlichten. Seine Beihilfe bedeutete meistens eine Kompromisslösung zwischen extrem zugespitzten Standpunkten. Als Gruber am 3. Mai 1925 plötzlich starb, nahm seine dreißigjährige Wirkung in diesem Periodikum Ende. Im Periodikum, das in seiner Zeit großen Einfluss auf die Gestaltung der theoretischen Ausgangspunkte der tschechischen Volkswirtschaft hatte. Die Redaktionsführung übernahm nach ihm František Hodáč, Professor der Volkswirtschaft an der Tschechischen technischen Hochschule in Prag.

Annotation

Concerning the Beginning of the Czech National Economic Press

This study traces the development of the oldest national economic journal in Czech, which began to be published in 1893 under the title „Nové zprávy“ (New Reports), and in 1896 received the new title „Obzor národohospodářský“ (National Economic Horizon). The author provides a detailed account of the development of the editorial and administrative practice of this journal, its authorial principles, and its readership. The article provides a chronological commentary up to the death of the journal's editor Josef Gruber in 1925.